

SUÇ KORKUSU VE ETKİSİNİN NÖTRLEŞTİRİLMESİ

Mustafa Tören YÜCEL*

Güven / Güvensizlik Duygusu

Bu duygular kendilerini vücudun konumu ile ifade etmektedirler: Güven duygusu rahatlama; güvensizlik ise, gerilim/stres ve uyanıklık şeklinde ortaya çıkarmaktadır. Kuşkusuz, gerilim veya uzunca süren uyanıklık bitkinliğe ve hayali korkulara sebebiyet verebilir. Kulaklarını hep dik tutan bir köpeğin mutlu olmadığı rahatlıkla söylenebilir. İnsanın dikkatini zaman zaman azaltmasına ihtiyacı olduğu bilinmelidir. Bu bağlamda, şu eşitlikleri kurabiliriz: “Dikkat=Gerilimi”; “Bilgili olmak=Dikkatli olmak ve sakinme”yı ön görmektedir.¹

Güven duygusunun çeşitli görünümleri vardır:

- **Soyutlayıcı güvenlik:** İnsanın kendisini toplumdan soyutlaması; ve sonuçta ilişkilerin yaratabileceği etkilere karşı kendisini bir zırhla kaplamasıdır.
- **Parazitik güvenlik:** Soyutlamanın karşıtı olan bu güvenlik anlayışının en belirgin hali “devlet babaya”, karizmatik bir lidere ya da parti başkanına dayalı olmaktır. İşte tüm soruları yanıtlayacak ve çözüm getirebilecek bu kişi sayesinde insanın kendini güvenli hissedebilmesidir.
- **Katılımcı güvenlik:** En belirgin vasfı, giderilemeyecek bir ikiciliği olmasıdır. Kişi kendisi kadar grubu içinde de güvenli olmalıdır. Bir işçi sendikasında grup güvence altına alınmakta ve bu güvenlik, üyesinin güvensizliği pahasına olmamaktadır. Grubun gücü ölçüsün-

* Doç. Dr., Çankaya Üniv. Hukuk Fak. Hukuk Sosyolojisi ve Felsefesi Ana Bilim Dalı Başkanı.

¹ Bkz. M.T.Yücel, *Hukuk Felsefesi*, Ank., 2005, s. 29.

de üye kişi varlığını sürdürebilmektedir. Katılımcı güvenlik bir iksir olmayıp; bazen özel bir grup için tonik olmak yerine zehir de olabilir.

Öznel/Nesnel Güvenlik

Kişi sadece güvenli olduğunu düşündüğü için mi güvenlidir? Yoksa korktuğu için mi güvensizdir? Bu sorulara verilecek yanıt “*evet*” olacaktır. Konuya genetik psikoloji açısından bakıldığında, küçük çocuk çok sıkı kundaklandığında/ davranışı kısıtlandığında hırçınlaşmakta/ aniden destek kaybı duygusu ise, çocukta korkuya dayalı tepkilere neden olmaktadır. İşte bu noktada önemli bir ipucu karşımıza çıkmaktadır: Güvensizlik genetik olarak düşme korkusuyla ilişkilendirilebilir.

Faziletli insan ayaklarını toprağa sağlam basan; yerinden kolayca oynatılamayan insandır. Bu insan tipi, evin sert bir zemin üstüne inşa edilmesi ile kaygan bir zemin üstüne inşa edilmesi arasındaki farklı görüntüler dile getirilebilir. Birey için güvenlik, güçlü ve devamlı desteği içerirken, güvensizlik bunların kaybı olmaktadır. Toplumsal dokunun amacı kişinin yıkılmasını/ düşmesini önlemektir. Toplum kişiyi onaylamadığında veya ret ettiğinde desteğin çekileceğini hisseden kişi kendisini dipsiz bir kuyuya düşme konumunda bulacak ve intihara yönelebilecektir. Öte yandan, toplum her zaman kaya gibi güçlü ve dengeli olmayıp; toplumsal değişim depremlerine tanık olunması olağandır. Değişim, toplumun çeşitli kesimleri için özel bir çıkmaz da oluşturmaktadır. Gençlik, kırsal kesimin aksine, metropol kentlerde örneğin büyüklerince hangi değerlerin en kıymetli hazine sayıldığı ile yaygın bir şekilde tatbik edildiğinden pek emin değildir. Kolluk güçleri de aynı çıkmaz içinde kendilerini bulabilirler. Kendileri toplumun resmi temsilcileri olarak yasaları uygulamakla görevli iseler de, tüm yasaları tatbik açısından aynı duyarlılığı (standart uygulama) göstermeleri mümkün olmadığı gibi pratikte değildir. Böylece, hangi değerlerin önemli olduğu konusundaki farklı algılama sonucu olarak kolluk güçlerinin uygulaması da seçici olmaktadır.

Güvenlik ve Adalet

Hukukun ilk ve radikal işlevi güvenliği sağlamaktır(özgürlük için güvenliğin sağlanması kaçınılmazdır).Güvenlik farklı içeriklerle tesis

edilebilir. Önemli olan bu güvenlik sağlayıcı durumunun varlığıdır. Yalnız bunun da içeriği *adil* olmalıdır. Koyu bir dikta/istibdat rejimi en yüksek derecede güvenliği beraberinde getirebilir. Hukukun yaratılması nedeni ile hukukun değer bakımından takip edeceği amaçlar tamamen başka şeylerdir. Hukuk, toplumda güvenliği sağlamak zorunda ise de, bu herhangi bir güvenlik değildir. Hukuk, *adil* kurallarla toplumsal güvenliği sağlamalıdır.² Kuşkusuz, güvenlik beraberinde özgürlüğü getiriyorsa anlamlı olmaktadır. Dışarı çıkabildiğinde, kاپıyı kilitlemenin bir anlamı olacaktır.

Amacınızı gerçekleştirme araçları, gerçekleştirilecek amacın mükemmelliğine gölge düşürecek kötü sonuçlar doğurmamalıdır. Zorbalık ve adaletsizliğin, hem bunları uygulayan ajanları ve hem de bunların mağdurlarında zorbalık ve adaletsizlik doğuracağı unutulmamalıdır.

Güvenlik bir değerdir. Yalnız adalete göre daha aşağı derecede bir değerdir. Bu aşağı derecedeki değerler, üstün değerlerin varlık koşulu-
dur. Bu değerler olmaksızın üstün değerler kesinlikle gerçekleşemezler. *Magna Carta*'nın şu söylemi, yaklaşık 800 yıl kadar önce ne kadar geçerli ise bugün içinde geçerliliğini korumaktadır: “Hiç kimseye hak veya adaleti satmayacağımız gibi hiç kimseyi de bunlardan mahrum etmeyecek veya sürüncemede bırakmayacağız” (*Magna Carta* Chapter 40).³

Korku Profili

İşte toplumda güvensizliğin egemen olduğu ortamda beliren duygulanım korkudur. *Korku stres oluşumlu bir duygudur*. Korku güçlü ve ilkel insani bir duygudur. İnsanları tehlikenin varlığına karşı uyanık tutar. Korku sonuçları itibariyle iki evrelidir: Birincisi kimyasal; ikin-

² Hukuk adalet amacı için bir araçtır. Bkz. “suçsuzluk karinesi”nden sapma örneği için bkz. M. Giudice. “Terörle Mücadele Yasasını Anlamak”, *HFSA*, 10 İst., 2004, s. 134 vd.

³ *Habeas Corpus/Magna Carta* hukuk sisteminin temelini oluşturmaktadır. Bkz. M. S. Gemalmaz, *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş*, 4.Bası Beta, 2003, s. 29. “Kolluk gücünün yola getirilmesi bakımından itiraflın hiç bir koşul altında asla bir kanıt olarak kabul edilmemesi gerektir.” B. Russel bu doğrultuda suçluluğu kanıtlamakla görevli kolluk gücü yanında sanıkların suçsuzluğunu kanıtlamakla görevli bir kolluk gücünün daha oluşturulması ve bu gücün kolluk görevlilerince işlenen suçlara da el koymasını önermektedir. B.Russell, *İktidar*, Altın Kitaplar Yayınevi, Ağustos 1976, s. 360-361.

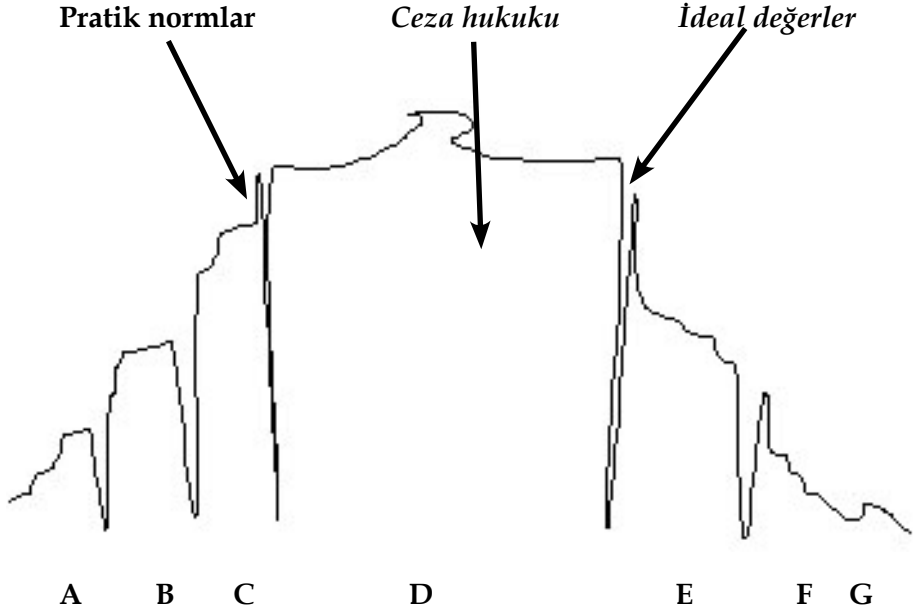
cisi duygusaldır. Kimyasal olanı evrenselken, duygusal olanı öznel/bireyseldir. Kimyasal bağlamda, algılanan bir tehlike ile karşı karşıya geldiğimizde vücudumuz belli bir şekilde yanıt vermektedir: Kalp atışı, kan basıncı, kanın kimyasal yapısı, nefis alış-veriş oranı, terleme, uyku düzeni, iştah ve cinsel isteksizlik, kabız veya ishal, soğuk ve hastalıklara karşı duyarlılık, alkol/ilâç tüketiminde artış ve/ya aşırı yemek şeklinde sergilemektedir. Bu fiziki yanıtlar bazen ya üstüne git/boğuş ya da kaç/boş ver şeklinde belirlemekte; vücut kendini ya savaşılmaya/mücadeleye veya kaçışa doğru hazırlamaktadır. Kimyasal yanıt otomatik bir yanıttır ve yaşam için önemlidir.

Psikolojik tepkiler ise, şok ve inanılmazlık; korku ve/ya kaygı; kederlenme ve inanmama; fazlaca hassasiyet; huzursuzluk, nefret/ kızgınlık haykırıları; endişelenme; kabuslar; travmayı yeniden yaşama; travma ile olanları yadsıma; keşkeli söylemler; insanın kendini çevreden soyutlaması; sorunları ile başkalarına yük olma düşüncesi; başkalarına güvenme güçlüğü ve/ya ihanet duyguları; odaklanma veya hatırlama zorluğu; kendini suçlama ve/ya yaşamının verdiği suçluluk duygusu; utanma; günlük faaliyetlere karşı ilginin azalması veya depresyon; hoş olmayan anıların su yüzüne çıkmasıdır. Tepki ne türden olursa olsun, hatırlanması gereken en önemli husus, bu tepkilerin anormal bir olaya karşı gösterilen normal türden olduklarıdır.⁴

“Korku” terimi, psikologlarca, korku nedeninin bilindiği haller için kullanılırken, endişe/kaygı, sorunun ne olduğunu bilmeksizin duyduğumuz belli belirsiz bir korkudur. Psikiyatride akıl hastalıklarına özgü kartopu teorisi korku içinde geçerlidir. Korku fobi/kaygı derecesine varabilmektedir. Bunlar, normal korku refleksinin/yanıtının marazi/patolojik halleridir. “Fobi”de korku gerçek bir tehlike içermeyen bir nesneye yöneliktir. Kişi korkunun anlamsız olduğunu bilmesine karşın tepkisinden kendini alıkoyamaz. Zamanla da, korkma yanıtlarından korkma gittikçe kötüleşme eğilimi gösterebilmektedir. Psikolojik/psikiyatrik tretman alanlarına giren bu konular için geliştirilmiş yöntemler vardır. Bizim için gündemde olan konu suç korkusunun nasıl oluştuğu ve nasıl trete edilebileceği/üstesinden gelinebileceğidir?

⁴ Bkz. M.T.Yücel, *Adalet Psikolojisi*, Ank. 2007, Altıncı Bası, s. 39; J. E. Conklin, *The Impact of Crime*, New York:Macmillan Publishing Co., 1975;

Bu noktada şimdi toplumdaki davranış profiline bakmak üzere bir çan eğrisi üzerinde davranış türlerini sergileyelim.⁵

A Suç kültürü (yer altı dünyası)

B Ekstrem uyumsuzluk sergileyen davranışlar (hiç tasvip edilmeyen suçlar)

C Ufak çapta uyumsuzluk halleri (tasvip edilmeyen ve fakat tolere edilen hafif türden suçlar)

D "Ortalama" uyumluluk halleri

E Sınırlı ölçüde fazlaca uyumluluk

F Ekstrem derecede uyumluluk halleri

G İdeolojik karşıt kültür(organize olmuş siyasi, sosyal veya dini cemaat grupları)

⁵ Bkz. M.T.Yücel, *Kriminoloji*, Ank., 2008, s. 34.

Bu çan eğrisinin bir tarafında pratik normlar yer alırken diğer tarafında ideal amaç ve değerlere endeksli davranışlar yer almaktadır. D kısmında ise, ceza hukuku normlarını genelde ihlal etmeyen büyük nüfus grubuna tanık olunmaktadır. Bu oranı kesin olarak belirlemek şimdilik mümkün değilse de, adalet istatistiklerine göre, cezai sorumluluğu olan nüfusun % 60-80 oranında olduğu tahmin edilmektedir. Bu grupta yaşamın normal akışı gereği tesadüfi suç işleyenler yanında “bedavacılığı” normal görenler, iş yerlerinden “tırtıklayanlar”, telif haklarını ihlal edenler, trafik kurallarına aykırı davranan sürücüler, alkollü araba kullananlar; beyaz yakalıları arasında vergi kaçırıcılar, rüşvet ve zimmet suçlarını işleyenler de bulunmaktadır. Bu alanda legal ve etik standartlar açısından sapma olarak beliren bazı organize suçlara da tolere edildiği görülmektedir. Örneğin organize gruplarca verilen kumar, fuhuş ve uyuşturucu madde satışı gibi hizmetlerden yararlanırken, koruma bedeli/tehdit karşılığı ödemeler de yapılmakta ve ender olarak kolluğa ihbar edilmektedir. İşte D alanındaki halk, suçları kendileri işlemese de, organize suçun varlığını sürdürmesine ekseriya katkıda bulunmaktadır. Davranışlar bazen etik dışı davranışlara dönüşmektedir. Bir şirkette çoğu ahlaki kişilerin varlığına karşın pek çok gayri ahlaki karar alınmaktadır. Nazi Almanyası’nda toplama kampalarını yönetenler/gaz fırınları ihalesine giren ve donatan şirket mensupları genelde pazarları kiliseye giden, çoğu çocukları olan, yaşamı ve hayvanları seven kişilerdi. D alanında fazlaca uyumlu davranış saplantısı içinde olanlar da vardır. Bunlar, bir bakıma, toplumun vicdanını oluşturmaktadırlar. Bu bağlamda sapkın davranışlara karşı tavır alan toplum liderleri, girişimleri için de, D alanında yer alan beyaz yakalı suçluların desteğinden yararlanmaktadır.

A ve G alanında yer alanlar tamamen farklı karakterdedirler ve standartları için D alanı temel referansları olmayıp, geniş toplum içinde ufak grupları/cemaati temsil eden kendilerine özgü standartlar etrafında organize olmuşlardır: A’dakiler *suçluluk* etrafında, G’dekiler ise belli *ideolojilere* karşı fanatik hayranlık duyarak yer almaktadırlar.

B, C alanlarında gelişen suçluluk bakımından, planlı suçluluktan tesadüfi suçluluğa doğru bir akış vardır. Süper-marketten yapılan hırsızlıklar C alanına girerken, planlı bir hırsızlık B alanındaadır.

A alanındaki suçlular, organize suçlular, 2-3 kişilik profesyonel suçlular, mükerrirler ile itiyadi suçlular olarak yer altı dünyasını oluş-

turmaktadırlar. Bu alan “suçlu alt-kültürü” veya karşıt kültür olarak ta adlandırılmaktadır. (A) alanındaki davranış, kelime, düşünce ve eylem olarak suçluluk etrafında organize edilmiştir. Suçluların eylemlerine yönelik bir davranış kodu da bulunmaktadır. Suç teknikleri devamlı olarak gelişmekte; ticaret veya meslekte olduğu gibi yetenek ve beceriler profesyonellerden yeni adaylara intikal ettirilmektedir. Yer altı dünyasının kendine özgü rolleri, statü durumları, ödülleri ve cezaları, başarı ve başarısızlık standartları vardır. Farklı bir dünya olarak belirmektedir. Ölen üyelerin yerlerine yenileri gelmekte; kolluk güçlerine yakalanmamak dışında yeni gelişen suç önleme tedbirlerine karşı yeni teknikler geliştirmektedirler.

Yer altı dünyası üyelerini, yalnızca B,C ve D alanlarından kayan yeni üyelerden değil, yaşam seçimini bu alanda yapmış olanlardan da oluşturmaktadır. Bu dünya, toplumdan soyutlanmış ve toplumun uyumlu kesimince ret edilmiş kişiler için bir sığınma yeri olmaktadır. (A) alanında bulunan suçlu ve sabıkalıların, toplum değerlerine, mülkiyete ve insanlara fazlaca saldırıyı ve fazlaca gencin kendi saflarına geçmelerini önlemek üzere kontrol edilmesi gereklidir. Başarıya yönelik mali beklentilerin çok fazla olduğu, çoğu kişilerin ve grupların legal vasıtalarla başarı sağlayamadığı rekabetçi bir toplumda(liberal demokraside) suçun toplumda sıfırlanabileceğini söylemek imkansız gözükmektedir. Nitekim toplumlar, suçtan arındırmaya, toplum için normal gördüğü belli bir oranı korumak kadar çaba göstermemektedirler.

Bu eğri kriminolojik açıdan oldukça normal gözükmektedir. Bu egride sol tarafın hakimiyeti toplumu anomik bir yaşama sürüklerken, sağ tarafın hakimiyeti toplumda toleransız katı bir rejime götürecektir; normatif eşik her seferinde yükseleceğinden toplumsal yaşam özgürlükten yoksun, durağan bir nitelik sergilemeye mahkum edilecek; toplumsal ahlakı/ halkı, kendine göre normlaştırmak faşizanca olacaktır.

İşte bu çan eğrisinin normallığı/suç korkusunun doğallığına karşın gerçekte tutarsızlıkta olağanlaşmakta; suç korkusu hakkında istatistiksel görüntü ile halkın algılaması örtüşmemektedir. Bazen korku, sorunun kendisinden daha büyük olmaktadır. Bu da insanların suç mağduru olmamasına karşın sokakta kendi güvenli hissetmemesi sonucunu doğurmaktadır. Bu durumda kitle iletişimle pompalanan isteri yasama organını CB’yi (ceza yaptırım bedelini) korumak/yükselt-

mek üzere, ya suç için öngörülen ceza sınırlarını yükselterek veya adli yardım kapsamını daraltarak veya anayasal nitelikli olmayan usulü hakları azaltarak yanıt vermeye yöneltmektedir. $CB=HO^6$ eşitliğinde yer alan parametrelerin etkinlik değerlendirilmesi yapılmaksızın salt suç korkusuna dayalı cezaların ağırlaştırılması irrasyonel olduğu kadar israf yaklaşımlı bir siyaset türü olmaktadır.

Sorular Dizini

İşte genelde bu çan eğrisi realitesine karşın suç korkusunun zamanla neden oluştuğu, toplumsal histeriye dönüştüğü bir sorun olarak belirmektedir. İşte bu noktada kavram olarak suç korkusunu irdeleyelim. Suç korkusu 1960'lı yıllarda kriminolojide bir kavram olarak yer etti; 1967 yılından itibaren de bu kavramı Türkiye'de irdelemeye başladım. Kriminolojik okuryazarlık artıkça bu kavramın önemi anlaşılmış ve bu amaçla projeler geliştirilmiştir. Antalya emniyet müdürlüğünün (komşum polis, komşu kollama)/güvenli okul, güvenli eğitim işbirliği projeleri, bu bağlamda belirtilebilir. Şimdi konuya açıklık getirmek, analiz etmek üzere sorularımızı sergileyelim: Suç korkusu nasıl yaratılmaktadır? Var olan bir korku mudur? Yoksa sonradan öğrenilen bir olgu mudur? Suç korkusunun tabiatı, derecesi nedir? Somut korku, şekilsiz korku/ anlamsız korku ile sosyo-demografik değişkenler (kadınlar/yaşlılar)arasındaki ilişki nedir? Yönetişimde suç korkusuna siyasal bir taktik olarak başvurulmakta mıdır? Anarşinin hüküm sürdüğü zamanlar ile sıkıyönetim ilanı sonrası suç korkusunda beliren değişimler nasıl oluşmaktadır?

Genel suç korkusu, özelde terör korkusu olağan bir sosyal olgu olarak belirmektedir. Sizler hiç mağdur oldunuz mu? Bu olguyu tecrübe ettiyseniz, mağdurluğun yarattığı üzüntü, endişe, sıkıntı ve tepkiler doğrudan mağdur olan kişilere özgü olmayıp, yakınlarını da etkilemektedir. Özel mağdurluk riski(ÖMR) bakımından-mağdurluk deneyimi olan kişinin mağdurluk risk algılamasına bakıldığında, mağdur olanların olmayanlara göre ÖMR'si yüksektir.

Suç korkusu direkt mağdurluğun yarattığı bir korku olmak ötesinde düşünsel olarak kitle iletişim ortamında ve/ya fısıltı gazetesi ile

⁶ CB (Ceza bedeli),(H) mahkumiyet; (O) ise, yakalanma ve mahkumiyet olasılığıdır.

de oluşmaktadır: “Besleme teorisi”ne göre, suç korkusu kısmen prime-time’de şiddet içerikli dramatik yayınlar ile gazetelerin üçüncü sayfa suç haberleri yanında suç mağduru olan dost, arkadaş ve komşuların haberleri ile beslenmektedir. Bu etkileşimi vurgulayan hipotezler, anket sonuçlarıyla desteklenmiş; TV’nin tahmin edilen etkileri doğrulanmıştır. Suç, özellikle şiddet içerikli suç haberlerinin vatandaşın bilinçaltına yerleşmesi sonucu sanki her dakika suç işleniyor korkusu ile yaşam kalitesinin bozulması riski belirmektedir. Kişinin sosyal ve kültürel fırsatlardan yararlanması kısıtlanmakta/ toplumsal dayanışma duygusu zedelenmektedir. Bu fırsatı ekonomik açıdan değerlendirenler de yeni bir piyasa/pazar oluşturdular. Sigorta şirketleri ile özel güvenlik firmaları suç korkusunu bir pazarlama tekniği/taktiği olarak kullanmaya başladılar. Türkiye İş Bankası Kuruluşu olan Anadolu Sigorta’nın bir gazeteye verdiği tam sayfa reklam ilanı (2008) ilginçtir:

“Geçtiğimiz yıl Türkiye’de her 6 dakikada bir, bir eve hırsız girdi. On binlerce kişi bunun kendi başına gelebileceğini düşünmemiştir.

Anadolu Sigorta acenteleri ya da Türkiye İş Bankası şubelerine gelin, evinizi her türlü riske karşı bir an önce sigortalayın. Anadolu Sigorta. Kaybetmek yok.”

Yine Şişli’de bir sigorta şirketi reklam panosu olarak bir çuvalı sırtlamış bir kişinin balkona çıkışını (hırsız) simgelemesi o kadar gerçekçi olmuş ki, vatandaşların Polis imdat 155’e sarıldıkları saptanmıştır. Aynı şekilde alarm sistemleri yanında akıllı evler ile çelik kapı/kilit sanayi de oldukça gelişmiştir. Suç korkusu, öte yandan kollukça bütçe/yatırım harcamaları içinde dayanak oluşturabilir; siyasiler bunu istismar edebilirler.

Toplumda güvensizlik duygusunu oluşturan başlıca öğeler; korku, endişe, hayal kırıklığı ve kolektif korku /endişe iken, bu duygu toplumda periyodik olarak belirdiği gibi yeniden ortaya çıkış şeklinde de karşımıza çıkabilmektedir. Ne var ki, korku ve endişenin insanları tedbir almaya yönelttiği de göz ardı edilmemelidir. Bu bağlamda, “korkanın anası ağlamaz” halk deyişi, kişilerin kendilerini korumak için “follow your fear” in ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Toplumda korkuyu tetikleyen suçlar arasında şiddet öğesinin yer aldığı suçlar gelmektedir. Şiddete yönelten etmenler ise, namusu/şerefi koruma, ateşli silah taşıyanlardaki artış, para harcama hastalığı-

na tutulan kişilerdeki doyumsuz kalan istekler; televizyonda şiddet gösterileri (şiddet kanalları), şiddet içerikli video oyunları, şiddete yönelenlerin karşı bir şiddetle karşılaşma korkusu taşımamaları;⁷ futbol fanatizmi, çeteler/ organize suçluluk, uyuşturucu madde tutkunluğu ile haksızlıklara/ eşitsizliklere karşı toleransın azalması olarak görülmektedir.⁸

Bugün için Türkiye’de, dengenin şiddet doğrultusunda ağır bastığına; *düzensizlik ve nizam* ile *hiddet ve mantık* ikilemlerinde birincilerin yoğunlaşma eğilimi gösterdiğine tanık olunmaktadır. Bunun kanıtlarına şiddet içerikli suçlar, kapkaç ve aile içi şiddet suçlarında tanık olunmaktadır: 1987-2000 yılları arasında açılan kamu davaları arasında şiddet suçlarında (% 41-81) ile şiddet doğuran uyuşturucu madde suçlarında ise (% 222) belirgin bir artışa tanık olunmaktadır. Öte yandan, evrensel bir olgu olarak şiddet suçlarında gençliğin artan payı ülkemiz için de geçerliliğini korumakta; metropol kentlerde şiddet içerikli “*mala karşı suçlar*” olağanlaşmaktadır. Fakir çocuklar ile suçlu çocuklar arasındaki ilişki ötesinde toplumda “*kazananlar-kaybedenler*” kültürü geliştikçe, evrensel mali kasırgaların etkisi somutlaştıkça çocuk/gençlerin şiddet eylemlerinde artış olacağı beklenilmektedir. Nitekim, TBMM Araştırma Komisyonu raporuna göre, 26.009 öğrenciyi kapsayan ankette liselilerin % 15.1’i okula silahla(% 9.2’si delici ve kesici aletle, % 5.9’u ateşli silahla) geliyor;öğrencilerin %7.7’si çete üyesi olduğunu söylüyor. Çete üyesi olma nedenleri arasında da ilk sırayı (% 42.3) “*güvenlik*” (kendini güvende hissetmemek) almaktadır.⁹

Aile içi şiddet açısından, “*Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması*” (2009)¹⁰ sonuçları da önemlidir:

- Eşi veya eski eşi tarafından fiziki şiddete maruz kalan kadınların oranı % 43.9;
- Cinsel şiddete maruz kalan kadınların oranı % 15.3;

⁷ “Birine karşı kini olan kimse ona kötülük yapmak isteyecektir, yeter ki, onun tarafından kendisine gelecek daha büyük kötülüğten korkmasın” Spinoza. Etika, Dost, 2004, s.160.

⁸ L. Berkowitz, “Frustration, appraisals and aversively stimulated aggression” Aggressive Behavior 14 (1) 1984, pp.3-11. Ayrıca Bkz. E. Fromm, *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri* (Çev. Ş.Alpagut), İst., 1993.

⁹ “Liseler, patlamaya hazır bomba gibi” *Hürriyet* (4/03/2009), s. 4.

¹⁰ Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, *Hürriyet*(1202/2009) s. 5.

- Kadınların % 7'si, 15 yaşından önce cinsel istismar yaşamış;
- Kentte fiziki şiddet oranı % 38, kırsal alanda % 43;
- Yaşadıkları şiddeti kimseye anlatmayan kadınların oranı % 48.5;
- Eşi veya birlikte olduğu kişiden fiziki veya cinsel şiddet gören kadınların % 92'si hiçbir yere başvurmamıştır.

Bu noktada sosyolojik bir saptamaya işaret etmek isterim. Toplumlar belli bir dereceye kadar *anomi* ve normsuzluğa dayanabilirler. Yinelerseniz, aynı durum insanlar içinde geçerlidir. Sinir sistemi olabildiğince gerilimi (korku ve endişeyi) kaldırabilir. Bu noktadan sonra ise, ne pahasına olursa olsun sulh çağrısında bulunur. Amaç bu duruma gelmeden önleyici tedbirlerle güvenliği olabildiğince sağlamak ve epidemik suç korkusunu nötrleştirmek olmalıdır.

Araştırma

Suçluların yakalanması/suçların azaltılması görevlerinde olduğu gibi kolluğun amacı, suç korkusunu olabildiğince azaltmak konusundaki icraatını ölçülebilir hale getirmek olmalıdır. Suç korkusunun epidemik bir niteliği(yaygın) olup olmadığı sorusu (epidemiolojisi) araştırma konusu edilmelidir: Suç korkusunun ülkedeki durumu farklı yörelerde (kentsel/ kırsal alanlar), kentin farklı mahallelerindeki suç korkusu dağılımı nedir? Bu farklılıkların nedenleri nelerdir? Bunları tek boyutlu bir teorik yaklaşımla açıklamak mümkün müdür? İşte bu soruların analizi için iki türden araştırma yaklaşımı vardır: **1. Niceliksel, 2. Niteliksel.** Genelde takip edilecek araştırma yöntemi biraz sonra belirteceğimiz amaca göre belirlenmektedir. Her iki araştırmanın yararları olduğu kadar sakıncalarına da tanık olunmaktadır.

Niceliksel Araştırma

a. Yararları

- Bir yörede veya ülkede kaç kişinin korktuğunu saptamak üzere bu yönetime başvurulmakta;
- Diğerlerinden az veya çok korkan gruplar belirlenmekte ve
- Seçilen örnekleme temsili nitelikte olması halinde toplam nüfus için genelleme yapılabilmektedir.

b. Sakıncaları

- İstatistik açısından güvenilir ve genelleme yapılmasına olanak sağlanması için fazla sayıda kişiyle mülakat yapılması; ve
- Korku ve güvensizliğinin nedenleri açıklamaktan yoksun olması.

Niteliksel Araştırma

a. Yararları

- Suç hakkında halkın neden bu türden bir duygu beslediğinin belirlenme vasıtası olduğu;
- Toplumun farklı kesimlerindeki grupların veya bireylerin suç karşısında gösterdikleri tepkinin ıskalası/derecesi veya düşüncelerini belirleme;
- Mülakatçının odaklandığı gruplarla etkileşimi sonucu, önceki yanıtlara dayalı sorularında sorulabilmesi;
- Grup üyeleri arasında etkileşim tahrik edilerek, mülakatçı tarafından tahmin edilmeyen konular üzerinde tartışma zemini oluşturulmasıdır.

b. Sakıncaları

- Kaç kişinin korkmakta olduğu sorusuna yanıt verilememesi;ve
- Araştırma sonuçlarının tüm nüfusa teşmil edilememesidir.

Bu sakıncalar göz önüne alınarak en rasyonel yöntem, her ikisinin de kullanılmasıdır: *“Ne kadar insan suçtan korkmaktadır?”* Sorusunu yanıtladıktan sonra, *“Diğerlerinden az veya çok korkanlardan farklı nitelikte (demografik, cinsiyet, etnik v.s.) olan gruplar veya bireyler var mıdır?”* Sorusu için niteliksel araştırmaya girişilebilir. Yalnız, anketlerde sorulacak sorular yönlendirici nitelikte olmamalıdır. Nitekim farazi nitelikteki sorularla aşağıda kafa karıştıran sonuçlar elde edilmiştir:

- Suç korkusu varlığının mantıksal olarak mahalli durumların farklılığını yansıtmadığı;
- Korku seviyelerini değiştirmeye yönelik tutarlı girişimlerin ya hiç-

bir etkisi olmadığı veya paradoksal bir etkisine tanık olunduğu(korku seviyesinin yükseldiği);

- Korkunun riske negatif olarak ilişkisi olduğudur.

Suç korkusu anketinde genelde aşağıdaki beş suç türüne yer verilmekte; vatandaşların bu suçlardan mağdur olma konusundaki endişelerinin ne ölçüde olduğu saptanmaktadır.

1. Meskenden hırsızlık,
2. Evde iken hırsızlık suçunun işlenmesi,
3. Silahlı gasp,
4. Büyük çapta dolandırıcılık ve
5. Cinsel saldırı.

Her bir suç için yapılan değerlendirme 0 (hiç endişelenmemek) ile 10 (oldukça endişelenmek) arasında derecelendirilebilir. Bu öğelere verilen yanıtlar toplamı ile oluşan indeksteki yüksek sayılar örneğin 9 etrafında yoğunlaşma gösterdiğinde daha yüksek seviyede endişeye işaret edilmektedir. Kuşkusuz, araştırmada verilerin nasıl süzgeçlendiği/ ekarte edildiği yöntemi açıkça belirtilmelidir.

Çevre/muhit güvenliği bağımlı değişken olarak ele alınıp, vatandaşların algıladıkları tehlike derecesi (suç tehditleri/suç riski) saptanmak istenildiğinde, aşağıdaki dört faktör analizi ile değerlendirilme yapılmaktadır:

1. Sizin muhitinizde sizden başka bir evin veya apartmanın soyulması olasılığı nedir?
2. Sizin muhitinizde geceleyin sokakta park etmiş bir arabanın soyulması olasılığı nedir?
3. Sizin muhitinizde geceleyin yalnız bir kadının sokakta tehdit edilme olasılığı nedir?
4. Beş yıl öncesine göre bir değerlendirme yapıldığında sizin muhitinizde suç oranı nedir?

İlk üçünün değerlendirilmesi 0 (olasılığı yok) ile 10 (oldukça doğru bir değişim çizgisi alınırken; 4.sünde, -5(çok düşük) ten +5'e (çok yüksek) değişme değeri esas alınabilir.

Sokak lambaları ile suç korkusu arasındaki ilişkiyi belirleme için bir araştırmada, ışıklıdırma öncesi ve sonrası yapılan tahmin ile gerçekleşenler aşağıdaki tabloda sergilenmiştir.

Etkilemesi	Öncesi	Sonrası
Halkın suç korkusu azalacak mı/ azaldı mı?	% 69	% 25
Suç miktarı azalacak mı/azaldı mı?	% 59	% 17

Suç Korkusu Niteliği

Suç korkusu bazı kişilere özgü bir duygu; bazılarının duyduğu, diğerlerinin duymadığı sabit bir vasıf değildir. Bu vasıf geçici ve dursal bir duyguyu temsil etmektedir. Bu korku bazı semt/ mahallelerindeki suç miktarına, işlenen suçun tabiatına, mağdurun deneyimine, ekonomik ve sosyal durumu vs gibi değişkenlere ilişkiden yoksun değildir.

Korku açısından gerçek suç mağdurları, suç türlerine göre derecelenmek üzere, daha yoğun bir korku hissetmektedirler. Özellikle şiddet suçu mağdurlarının devamlı stres içinde bulunma olasılığı fazladır-post travmatik davranış bozukluğu etkisi yıllarca devam etmektedir. Bunun dışındakilerin korku duygusu, risk algılamasına bağımlı olarak değişmekte; algılanan risk arttıkça kolluğun etkisiz olduğu yolundaki inanç ta artış göstermektedir. Öte yandan, suç korkusu kentlerde özellikle çekirdek ailelerde kırsal alanlara göre daha fazladır.

Suç korkusuna yönelik olarak bazı araştırmacılar yukarıda belirttiğim gibi tek bir davranış(örneğin geceleyin tek başına yürümek gibi) dayanak almakta iseler, suç korkusunun çok boyutlu/multi-teorik bir yaklaşımı ön görmesi gerekmektedir.

Korkunun işlevi/ genel sağlık modeli oluşturulması bağlamında önleyici sağlık bilinci karşısında hastalık korkusunun işlevinden hareketle analogik bir değerlendirme yoluna gidilebilir. Bu açıdan şu dört algının boyutları irdelenebilir:

1. Suç riski/ tehdidinin ciddiyeti,

2. Mağdur olma riski(mağdur olma olasılığı),
3. Tavsiye edilen tepkilere/ tedbirlere olan inanç,
4. Yanıt oluşturacak gerekli davranış için duyarlık ve olanak.

Kişilerin içinde bulundukları psikiyatrik koşullar da, yaşamlarının her alanında oransız endişe duymalarına neden olabilmektedir. Bunda toplumdaki “*Genel Endişe Sendromu*” oranı da etkili olmaktadır. Öte yandan, kitle iletişim araçlarının-ulusal/yerel seviyede bombardımanı, roman/ masal, gerçek ve hizipleşmenin yıkıcı türden algısal etkisi, insanları modellemekte; suç korkusu da bundan nasibini almaktadır.

Korku yaratan şiddet gösterisi genelde kınanmakta ise de, göz yumulan/ kabul gören şiddet eylemlerine de tanık olunmaktadır. Bu doğrultudaki başlıca örnekler, aile bireylerine fena muamele ve şiddet, sportif faaliyetler (boks, futbol, güreş) ile haklı savunudur. İşte şiddet bu görünümü ile karmaşık bir olguyu ifade etmektedir. Bu deyim zaman zaman güç ve saldırganlıkla karıştırılmakta ise de, şiddet yalnızca ne güç ve ne de saldırganlığın dışı vuruluşudur. Aslında, kişiyi topluma ve kişileri kendi aralarında bağlayan veya zıtlılaştıran ilişkilerin özüne yerleşik, bir antitez ve zıtlık olarak algılanmalıdır. Kuşkusuz, toplumda süregelen şiddet eylemleri *genel güvensizlik duygusunu* da etkilemektedir.

Halk, suç ve terör eylemlerinin azaltılması gerektiğini; suç ve terör eylemlerinin bedel ve sonuçlarını bildikleri gibi; doğrudan veya dolaylı suç mağduru oldukları için suç korkusunu da (*fear of crime*) bilmektedirler.

Ceza adaleti sisteminin iki amacından biri olarak “suç, suç korkusunu ve onların sosyal ve ekonomik maliyetini azaltmak olduğu unutulmamalıdır. Öteki amacı ise, suçlu insanı tümüyle yıkmak değil, ondaki suçluyu cezalandırmak, ama aynı kişideki insanı kazanmak olmalıdır*iki odaklı elips metaforu*. Ceza kanununda yaptırımlar açısından ikili ray sistemi vardır: Yaptırımlarla suçluların iyileştirilmesi ile kamunun korunması için suçlulara özgü tedbirler arasında fark vardır. Bu farklılık oldukça köklü niteliktedir. Cezalar retrospektif türde, suçlara karşılık gelmekte, işlenen suçla beliren kişisel suçluluğa ilişkilendirilmekte; ve bu suçluluğun derecesi yükseldikçe cezalar da yükselmektedir. Diğer tedbirler (suçlunun iyileştirilmesi ve kamunun korunması) ise geleceğe dönüktür.

Suç korkusu ve risk açısından “sokaktaki suçların” (örneğin gasp, ırza geçme) ciddiyet göstermesine karşın mağdur açısından kayıp TL’ye bakıldığında, beyaz yakalılarca işlenen suçlardaki(2008-2009 yıllarındaki kriminolojik kökenli mali kasırganın yarattığı) kaybın sokakta işlenen suçların yarattığı kayıplardan çok fazla olduğu görülmektedir. Kimse ırza geçilen bir kişinin yaşadığı psikoloji travma ile yaşam boyu edindiği tasarrufunu bir dolandırıcıya kaptıran yaşlı bir çiftin üzüntülerini karşılaştırmayı henüz saptayabilmiş değildir! Türkiye’de herkes sokaktaki suçlarla ilgilenir, çelik kapı sanayi ve özel güvenlik ordusu gelişirken, *ekonomik suçlar* genelde görüş zaviyesi dışında kalmakta; tüm yaşamsal birikimlerini dolandırıcılara kaptıran mağdurlar göz ardı edilmektedir. Kuşkusuz, bazı suçların-çocuklara karşı cinsel istismar/ pedofili ile seri katiller yarattığı korkunun real bir boyutu olduğu unutulmamalıdır.

Mağdurluk Nedenleri

Genelde mağduriyete götürücü risk faktörlerini üç ana grupta toplayabiliriz:

1. Birinci grupta yer alan mekansal ve sosyal faktörler/değişkenler konunun “*fırsat*” yönünü vurgulamaktadır. Bu bağlamda, çevre-mekan/ mimarı yapı ile insan tecrübesi (mağdur olma, suç korkusu) arasındaki etkileşim incelenmiştir. Kuşkusuz, insan davranışı ile çevre şekillenmekte; arazi ve yapılar etkilenmekte; bunların oluşturduğu ortamda da insan davranışı şekillenmekte; değişmekte/ motive olmaktadır.

2. Kişisel faktörler göz önüne alınarak mağdur olma eğilimi ve mağdur olma yatkınlığı araştırılmaktadır. Kimse “mağdur” olarak doğmazsa da; kazanılan fiziki, psikolojik ve sosyal karakteristikler (örneğin zafiyet, özür) mağdur-suçlu arasındaki etkileşimi fazlaca etkilemektedir. Bu gruptaki mağdurlar bir bakıma mağduriyet öncesi sosyal ve psikolojik yoksunluk içinde mağduriyete teslim olmuş ve kendini savunma istenci de azalmış kişilerdir. Öte yandan, potansiyel suçlu, potansiyel mağdurun aşırı fiziki, psikolojik veya parasal cazibesi nedeniyle de tahrik olabilmektedir.

3. Mağdur olma riskini artıran davranış faktörleri (yaşam stili, gösteriş merakı) arasında potansiyel mağdurun bilinçli veya bilinçsiz

güvenlik tedbirlerini ihmal etmesi/yadsıması; ve kendisini devamlı olarak bilinçli veya bilinçsiz mağduriyete neden olacak riskli durumlara sokması yer almaktadır.

Mağdurluk Evresi

Suçlu ve mağdur arasında cereyan eden etkileşim sürecinde potansiyel mağdur ve suçlu, eylem ve karşı eylemde bulunmakla kalmayıp; davranışları, yaklaşımları ve rolleri tanımlamak ve yorumlamaktadırlar. Kişi kendisi ile karşıdaki kişinin davranışının manasını araştırmakta; kendisi ve diğer kişi hakkında bir imaj geliştirmektedir. Suç mağdurunun bu süreçteki katkısız nedenselliğini belirleyici iki kavrama aşağıda yer verilmiştir:

◆ Mağdurun aktif katılımı: Burada, potansiyel mağdurun suçu tahrik ederek veya kolaylaştırarak katılım payı üzerinde durulmaktadır.¹¹ Bu kavram, Marvin E. Wolfgang (1958) tarafından 558 adam öldürme suçunu kapsayan ampirik çalışmaya dayalı olarak geliştirilmiştir. Wolfgang'ca bu suçlardan %20'sinin analizinde; iki potansiyel suçlunun birlikte kendilerini katil konumunda buldukları ve kimin suçlu kimin mağdur olacağını yalnızca şansa kaldığı saptanmıştır.

◆ *Nötrleştirme* teknikleri ve gerekçelendirme: Mağdurun “işbirliği” yalnızca suçlunun kafasında; yalnızca onun güdülenmesi sürecinde vardır. Suçlu mağduru algılamadığı görüntüsü vermekte; kendisine göre de, gerçek suçlu, mağdur kişi olmakta; mağdur mağduriyetini hak etmektedir.

Ceza hukuku bağlamında mağdurun katkısı ve işlevsel sorumluluk kavramları değerlendirilerek sonuçların ceza hukuku dogmatğine sokulması girişimlerine tanık olunmaktadır. Ceza hukukundaki işlevsel sorumluluk kavramı potansiyel mağdurun, kendi mağduriyetine meydan vermemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Özellikle ufak tür-

¹¹ Yeni TCK ile kabahatler *de-penalize* edilerek idari para cezasına dönüştürülmüş(5326 sayılı *Kabahatler Kanunu*); bu tür eylemlere kolluğun derhal müdahalesi olanağı sağlanmıştır. Bu bağlamda, minor nitelikte kabahat türü suçlara kolluğun anında müdahalesi, ileride daha ciddi suçların işlenmesini önleyici nitelikte olduğu tezi hiçte yabana atılacak bir tez değildir. Nitekim Konya Emniyet Müdürlüğü Asayiş Şubesi'nin bu doğrultuda gözlemleri bu tezimizi doğrular nitelikte ise de; bu sonuç, niceliksel/niteliksel araştırmalarla doğrulanmalıdır. Ayrıca bkz. M.T. Yücel, *Adalet Psikolojisi*, 2007, s. 223-224.

den suçları(örneğin mağazalardan yapılan hırsızlıkları) önlemek ve kontrol altına almak üzere aşağıdaki olasılıklar düşünülebilir.

♦ Mağdur kendi mağduriyetine sebebiyet verdiğinde ceza hukukunun sağladığı korumadan yoksun bırakılabilir. “*Satın alıyorum öyleyse varım*” felsefesinin egemen olduğu; herkesin tüketme hastalığı ve cazibesine kapılmasına karşın reklamla ilgi odağı olan mağazada gerekli güvenlik tedbirleri ve onun bedeli olan harcamayı yapmayan işletmeden hırsızlık yapanlara karşı ceza adaletinin müdahalesi düşünülmemelidir.

♦ Ceza yaptırım türü ve şiddeti seçilirken mağdurun sorumluluğu da göz önüne alınabilir.

Mağdurlara Rehberlik ve Danışmanlık

Suç mağdurlarında özellikle cinsel suçlar, terör, aile içi şiddet gören eşler, maktulün geride kalan ailesi gibi mağdurlardan bazılarında tanık olunan post travmatik stres bozuklukları rehberlik ve danışmanlık hizmeti gerektiren türdendir. Kriz danışmanlığında temel referans mağdura hikayesini anlatması için elverişli bir zemin hazırlamak/veya onu anlatmasına yöneltmektir-*vantilatör işlevi*. Gerektiğinde sorularla, mağdurun, kronolojik olarak, düşüncelerini ve tepkilerini organize etmesine yardımcı olunmalıdır. Travma mağdurlarının yardımıyla beklenilmeyen değişimleri azaltabildiği ve bazen de üstesinden gelebildiği bilinmelidir. Geniş ailelerden çekirdek aileye doğru geçişin yoğunlaştığı kentsel alanlarda bu türden kurumsal tretman müdahalelerine ihtiyaç artmaktadır.

Mağdur tepkisini oluştururken konumuyla psikolojik ve sosyolojik olarak baş edebilmelidir. Aynı derecede önemli olan ikinci bir hususta; mağdurun makul sayılabilecek ölçüde sosyal kontrol sürecinde (ceza adaleti mekanizması) yerini alabilmesi ve bu suretle ikinci kez mağduriyetinin önlenmesidir.

İllüzyon ve Realite

Medyanın genelde gerçeği yansıtmayan “*suç haberleri*” ile pompalanan suç korkusu, yaratılan ister ya cezaların ağırlaştırılması doğrultusundaki popülist bir yaklaşıma yol vermekte ise de, bunun çoğulcu

bir bedeli olacağı göz ardı edilmektedir. Ekonomi, trafik veya eğitim konusunda farklı öneriler getiren siyasiler rasyonel planlama gereği bu önerilerin maliyeti ile kaynağın nasıl sağlanacağına işaret etmek zorundadırlar. Kuşkusuz, aynı gereklilik suç ve ceza siyaseti bağlamındaki öneriler içinde geçerli olmalıdır. Yalnızca hukukun etkinliği ve kamu düzenini istemek yeterli görülmeyerek, cezaların ağırlaştırılmasının suçta ne kadar azalma sağlayacağına ilişkin tahminler ile artan hürriyeti bağlayıcı ceza uygulamasının kamu maliyesine getireceği parasal yükün ne olacağı da ortaya konulmalıdır. İşte siyasetin diğer alanları için geçerli olan “*hesap sorulması*” standartlarının ceza adaleti için de geçerliği *de facto* benimsendiğinde cezaların salt ağırlaştırılması yaklaşımının cazibesi önemli ölçüde azalacaktır.

Kuşkusuz, sorunlar soyut olarak ele alınmak yerine belli bir mahalle, semt veya yöreye özgü olarak belirlenmekte ve bu tür yaklaşım kolluk hizmetleri için bir planlama modeli olmaktadır. Bu model ise, bir felsefe veya özel bir taktik olmak yerine yerel sorunları hedeflemek; suç ve suç korkusunu azaltmak üzere görevli polislerin o yörede uzun süre görev yapmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda, polisle işbirliğinde bulunan yöre insanlarının sağlanan güven ortamında iki yönlü bilgi akışı geliştirilerek halk, polisin gözü ve kulağı olabilmekte ve böylece halkla işbirliği, bir amaç olmak yerine bir yan ürün olarak doğal bir şekilde gelişmektedir. Bu ilişkiler sonucu halkın, polisin örgütsel öncelikleri ve siyasetlerinin belirlenmesine katkısı olabilecek; böylece polis örgütü yalnızca suçluların değil seçkin kişilerin de uğrak yeri olacaktır.

Gerçekte, hukuk ve nizam, her zaman şiddete karşı yerinde bir çözüm olmayıp, belki de bazen şiddet türünden bir olgu olarak algılanabilmektedir. Bize göre ise, buradaki tüm sorun kişilerin konuyu algılayış biçimidir; bizim hukuk ve nizam anlayışımızın onlara şiddet; onlarınkinin de bizlere şiddet gösterisi olarak gelmesi gibi.

Yargıtay 6. Ceza Dairesi Başkanı, dairesince kapkaç olaylarında şiddet içerikli olanların gasp olarak içtihat edilmesi üzerine bir suçlunun Başkan Mustafa Aydın’a yazdığı tehdit mektubunda, “*yılların hırsızını gaspçı yaptın*” diyordu. İşte bu zıtlıklar içinde kolluk görevlilerinin tutum ve davranışı, nötrleştirici nitelikte bir arabulucu olarak önem kazanmaktadır. Bu doğrultuda ceza adaleti sistemi ajanları için psikoloji, adalet psikolojisi ve sosyal psikoloji rehberlik sağlayacak-

tır. Bunun etkileri Ankara Emniyet Müdürlüğünde faili meçhul kalan adam öldürme oranının çok düşük olması ile kanıtlanmıştır.

Antidot Olarak Toplum Destekli Polisi (TDP)¹²

Kişisel güvenlik stresi/endişesinin, ötekilerin sevgi ve saygıyı içeren candan ilgisiyle nötrleşmesi evrensel bir olgu olup; bizim kültürümüzün en artı değerlerinden biridir. Sosyal desteğin yüksek olduğu çevrelerde, mağdurlar açısından suç korkusu minimum seviyede kalacak; sosyal ve demografik değişkenlerin olası etkisi azaltılmış olacaktır. Bu kültürel desteğin sağlanmadığı mağdurlar açısından kurumlaşmış sosyal destek tedbirlerinin devreye girmesine gereksinme vardır. Bu bağlamda, öncelikle, kolluğun vatandaşların güvenliğini sağlayıcı (TDP) yaklaşımı ile suçların hazırlık döneminde bile saklanması zorlaştırılması sağlanacaktır. Bilinen bir gerçek, suçların ancak %3-5'inin kolluğun kendi faaliyetleri sonucunda öğrenilmesi; buna karşılık % 95-97'inin vatandaşlar tarafından bildirilmesidir. TDP gerçeği ile eskiden suç mağduru *"bundan bir şey çıkmaz"* düşünerek polise başvurudan kaçınırken, şimdi *"çıkarm"* düşüncesiyle başvuruda bulunmaya; sonuçta *"suçta karanlık sayıda"* azalma saptanmaya başlamıştır. Kolluk, güvenlik konusunda ne kadar fazla partner olarak görülürse, ona vatandaşın güveni de o ölçüde artmakta ve aynı zamanda kolluğun genel yaşama bağlılığı ve bilgi kaynakları artmaktadır. Toplum destekli polis (TDP) kavramı, güven sağlama yönündeki bu çabaların bir ifadesidir. Bu doğrultuda potansiyel mağdurların kendilerini kollamaları da (*caveat victima*) mevcut siyasetin bir yansıması olarak algılanmalıdır.

Aktivist bir yaklaşımla halk devamlı bilgilendirilmeli; yerel/ulusal medya mensupları ile sık sık yuvarlak masa toplantıları yapılmalıdır. Ancak bu sayede, kriminolojik okur yazarlık¹³ ve suç korkusu giderilebilir.

Suçla yaşamları doğrudan(mağdur) veya dolaylı (aile, arkadaşlar ve tanıklar) etkilenen kişiler için danışmanlık ve destek hizmetleri,

¹² Bkz. Ç. Gümüş, "Kocaeli Kentinde Toplum Destekli Polis Uygulamaları", *Polis Dergisi* Y. 14, S. 56, s. 38-44.

¹³ Bkz. M.T. Yücel, *Kriminoloji*, Ank., 2008; *Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi*, TBB, Ank., 2007; M.T. Yücel, "Ceza Siyasetinde Seçenek Yaptırımların Rasyonelliği" *TBB* S. 80, Ocak-Şubat 2009, s. 229.

kolluk sosyal hizmetler işbirliği ile organize edilmelidir. Bu amaçla, bir danışmanlık hattı tesis edilerek 24 saat üzerinden enformasyon, yardım kuruluşlarına havale ve danışmanlık hizmeti verilmelidir. Danışmanlık hizmetlerinin her suçun özelliklerine göre farklılık göstereceği bilinmeli; bunlar arasında adam öldürme, aile içi şiddet ile cinsel istismar/saldırı suçları bakımından uzmanlaşmış kolluk görevlisi bulundurulmalıdır. Kolluğun yardımcı olacağı konulardan biri de, mağdurun medya ile ilişkileridir. Duyarlık sağlama bağlamında şu sorular gündeme gelmektedir:

- *Mağdur medya ile görüşmek zorunda mıdır?* Hayır. Ne kadar ısrarla görüşme talep ederlerse etsinler, mağdura/yakınlarına mecbur olmadığı hatırlatılmalıdır. Medya haberlerinin polis soruşturmasına yardımcı olabildiği hallerde de, ilk önce davaya el koyan kolluk görevlisi ile bu konu konuşulmalıdır.

- *Medya ile görüşme öncesi kolluktan tavsiye almalı mıdır?* Evet. Medyaya konuşmadan önce tavsiye alınmalıdır. Medyaya yapılan söylem kolluk soruşturmasını ve adli süreci etkileyebileceğinden kuşku duyulması halinde medyaya bilgi verme öncesi davaya bakan kolluk görevlisi veya C. savcısına danışılmalıdır.

Mağdur şunu da bilmelidir ki, medya olayı mağdurun beklentisinden farklı bir şekilde sunabilir. Farklı kaynaklardan bilgi alan medya olayı mağduru üzecek şekilde de aktarabilir. Çocuklarınız varsa onların okul/iş yerindeki durumu; yıllar sonra olayın gündeme gelmesi riski göz ardı edilmemelidir.

- *Görüşme için koşullar ön görmeli midir?* Aile mahremiyeti/ özel yaşamın gizliliği “şart” koyabilmeyi sağlamaktadır. Davetsiz hiçbir medya mensubunun gelemeyeceği, geldiğinde ise, polise şikayet edilebileceği bilinmelidir.

- *Medya ilişkiler nasıl olmalıdır?* Israrlarına karşın mağdurun medyayla görüşmek zorunda olmadığı hatırlatılmalıdır. Görüşmek istenildiğinde polisin yardımına başvurulabilir. Fotoğraf çekilmemesini; yüzünün gösterilmemesini isteyebileceği kendisine söylenir. İstedikleriyle görüşüp, istemedikleriyle görüşmeyeceği kendisine bildirilir.

- *Medyaya yorum yapmak istememesine karşın ısrarla görüşme taleplerine karşı nasıl tavır alınmalıdır?* Telefonlara çıkmayarak, mesaja bırakılmalı; kapıya basınla görüşme istenilmediği notu bırakılmalı; gerek-

tiğinde bir arkadaş tarafından hazırlanmış bir notun medya mensuplarına verilmesi ve bu yaklaşımlara karşı ısrarla taciz edilme durumlarında polise şikayette bulunulması önerilmektedir.

Özetle medya ile ilişki konusunda mağdur danışmak üzere kolluk veya C. savcısı ile temas etmelidir.

Sonuç

Mağdurlara verilecek danışmanlık ve destek hizmetleri şimdilik denetimli serbesti müdürlükleri/koruma kurullarınca verilmesi, 5402 sayılı *Denetimli Serbestlik ... Kanunu* 12/1(c)/13/1(c)'ye göre: "Suçtan zarar gören kişilerin karşılaştıkları psiko-sosyal ve ekonomik sorunların çözümünde danışmanlık yapılması ve bu kişilere yardımcı olunması" ön görülmüştür. Şimdilik çok sınırlı olarak suç korkusunun giderilmesine yönelik olan bu hizmet grubunda koruma kurullarınca son üç yılda yardım yapılan mağdur sayısı 381 olup; yıllar itibariyle yardım türü ve dağılımına aşağıdaki tablo da yer verilmiştir:

Yıl	Ayni	Nakdi	İş	Eğitim	Psiko-sosyal	Toplam
2006	17	22	6	1	25	69
2007	62	17	9	5	74	142
2008	157	63	33	22	130	170

Bu sayı suç mağdurlarında gerekli farkındalığın yaratılmadığına işaret etmektedir. İngiltere'de başvuran sosyal destek ve yardım için başvuran mağdur sayısı 2006 yılında 1.000.000 kişi bulmuş iken, kollukla mağdur yardım merkezleri arasında sağlanan bilişim ağı ile kolluktaki kayıtlar otomatik olarak bu merkez ekranlarında belirlemekte; sistemin devreye girmesi sonrası 2008 yılı altı ayında 80.000 mağdur destek görmüştür. Bu hizmet merkezince pratik destek hizmetleri örneğin sigortalı olmayan bir evden yapılan hırsızlıklarda kapı kilitleri/pencerelerin değiştirilmesi de yer almaktadır.

Mağdur konusunda köklü bir değişim sağlamak üzere ilk önce "suç mağdurları uzun dönemli siyaset ve tedbirler manzumesini içeren te-

mel nitelikte strateji plan ve ilkelerin belirlenmesi” ve ikinci olarak mağdur odaklı bir yaklaşımı normatifleştirmek üzere, Çocuk Koruma Kanunu gibi “Mağdur Koruma Kanunu” çıkarılmalıdır. Bu kanunda yer alacak ilkeler arasında; mağdurun ceza yargılaması sonucundan/hükümlünün tahliyesinden bilgilendirilmesi; hükümlülerin şartla tahliyesinde suç mağdurlarının da düşüncelerine yer verilmesi; mağdurun duyguları ile yaşam koşulları hakkında hükümlünün haberdar edilmesi; Suç Mağdurlarına Yardım konulu Avrupa Konseyi Rec (2006)8¹⁴ sayılı Tav-

¹⁴ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin (2006)8 sayılı Tavsiye kararı öncesi konu hakkındaki faaliyetleri şu tavsiyeler ve sözleşmelerle somutlaştırılmıştır:

-Tavsiyeler:

- R(87)21 Sayılı Mağdurlara Yardım ve Mağdurluğun Önlenmesi;
- R(85)11 Sayılı Ceza Kanunu ve Usulü çerçevesinde Mağdurun Konumu.

-Sözleşmeler:

- Şiddet Suçu Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Avrupa Sözleşmesi (ETS No.116, 1983);

- Terörizmin Önlenmesi Avrupa Sözleşmesi(CETS No.196, 2005);

- İnsan Ticaretine Karşı Eylem Avrupa Konseyi Sözleşmesi(CETS No. 197, 2005).

(2006) 8 sayılı Tavsiye Kararına göre,

Mağdur, kusurlu bir eylem sonucu fiziki veya akli bir zarar, duygusal hüznün veya ekonomik kayıp türü bir zarar gören bir insandır. Mağdur terimi en yakın aile üyeleri ile doğrudan mağdura bağımlı olanları da kapsamaktadır.

Mükerrer mağdurluk kavramı- aynı kişinin belli bir süre içinde birden fazla suç eyleminden zarar görmesidir.

İkincil mağdurluk ise suç eylemi sonucu doğrudan oluşan mağdurluk ötesinde mağdura karşı kurumlar ve kişilerce yakınılan tutumlar anlamına gelmektedir.

İlkeler arasında başlıcaları şöyledir:

- Mağdurlara yönelik koruma hizmetleri ve tedbirleri suçlu kişinin kimliği, tutuklanması, hakkında kamu davası açılması veya mahkumiyetine bağlı olmalıdır.

- Yardım, sosyal bakım ve danışmanlık hizmetleri kadar tıbbi bakım, maddi destek ve psikolojik sağlık bakım hizmetlerini içermelidir.

- Bu hizmetler en azından felaketin hemen sonrası ücretsiz sağlanmalıdır.

- Mağdur ikincil mağduriyetten olabildiğince korunmalıdır.

- Mağdurla temas içinde olan kurumlar ile personeli arasında suçun olumsuz etkileri ile mağdurluğun ne demek olduğu konusunda anlayış birliğini oluşturmak üzere gerekli tedbirler Devletçe alınmalıdır.

- Bir suçtan hakkında kamu davası açılan veya hükümlü olan kişinin salıverilmesi mağdur için tehlike riski olabildiğinde mağdurun haberdar edilmesi yolunda bir karar alınabilmelidir.

- Devletçe özellikle mükerrer mağdurluğu belirleme ve mücadele amaçlı siyasetler geliştirilmelidir. Mağdura destek verilmesi ve suçların önlenmesi stratejilerinde, mükerrer mağdurluğun önlenmesi en temel öge olmalıdır. Bu konuda personel kadar tikel mağdurların bilinçlendirilmesi yanında kendileri için riskleri azaltma vasıtaları önerilmeli ve önerilen tedbirlerin yerine getirilmesi için destek

siye Kararı ile Avrupa Birliği'nin 2004/80/EC sayılı *Suç Mağdurlarının Tazmini* direktifinin göz önüne alınması düşünülmeli; suç mağdurlarının desteklenmesi ve zararlarının giderilmesi için “suç mağdurları fonu” oluşturulmalı; bu fona her hükümlünün belli bir miktar(örneğin 250 TL.) ödemesi, gün-para cezalarından bir miktarının aktarılması hükmü getirilmelidir. Kurulacak *mağdur fonu* ile *Denetimli Serbestlik ... Kanunu*'nda yer alan danışmanlık ve yardım hükmü *de-facto* bir uygulamaya kavuşabilecektir. Sonuçta bu yasal düzenleme ile mağdur ve yakınları ile tanıkların gereksinimleri karşılamak işlevi, ceza adaleti sisteminin odağını oluşturmalıdır.¹⁵ Bu doğrultuda “*Türk Denetimli Serbestlik Hizmetlerinde ... Mağdurlarla ilgili çalışmaların geliştirilmesi AB eşleştirme projesi*” önemli bir atılım olarak görülmelidir.¹⁶

sağlanmalıdır.

- Suç mağdurları, faillerin tehditlerine karşı korunmalıdır.

¹⁵ Bkz. M.T.Yücel, *Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi*, TBB, 2007, s. 224.

	Liberal Model	İnsan Haklarına Odaklı Model
Suçun doğası	Suç, devlet kanunlarının ihlal edilmesidir.	Suç, insan haklarının ihlal edilmesidir.
Ceza yargılama usulünün amacı	Devletin suçluyu cezalandırma hakkının icra edilmesidir.	Mağdurun zararının giderilmesi, potansiyel mağdurlara güvence verilmesidir.
Ceza adaletinin varlık nedeni	Geleceğe yönelmektedir: Hukuku desteklemekte, gelecekte ihlalleri önleme amacı gütmektedir.	Günümüz ile ilgilenmektedir: Mağdura odaklanarak başı sağlamak amacı güdülmektedir.
Mağdurun rolü	Mağdur sadece tanık olarak önem taşır ve soruşturma/kovuşturmayı desteklemek zorundadır	Yargılama usulünde yarar gören bir kişi olarak mağdur yargılama sürecine taraf olmaktadır.
İnsan haklarının anlamı	İnsan hakları ceza adalet sistemini kısıtlamaktadır.	İnsan hakları ceza adalet sistemine muhtaçtır.

¹⁶ Bu proje kapsamında standartların belirlenmesi; mağdur odaklı müdahale programının belirlenmesi çerçevesinde özellikle “hırsızlık ve gasp”, “aile içi şiddet” ile “cinsel suç” mağdurları için koruma programlarının hazırlanması planlanmıştır. Bkz. II. Uluslararası Denetimli Serbestlik Konferansı (12-13 Mart 2009) Ankara